

Human IT

Tidskrift för studier av IT
ur ett humanvetenskapligt perspektiv

Mervärdet av virtuella gemenskaper

Socialt kapital

av [Per-Olof Ågren](#)

Considering the social dimensions of the Internet the concept of virtual communities has emerged to describe a certain kind of computer-mediated communication. This article answers the question of what kind of added value is generated for the participants of a Swedish virtual community, which gathers primarily journalists. The added value of participating in this virtual community is interpreted as a relatively high amount of social capital. Such an interpretation implies that the participants create and maintain trust between each other. This interpretation is also coherent with the ideal of the Internet as empowering the users.

Innehåll

[1. Inledande beskrivning av e-postlistan](#)

[2. Listan som virtuell gemenskap](#)

[3. Mervärdet av deltagandet i den virtuella gemenskapen: Socialt kapital](#)

[4. Slutsatser](#)

[Om författaren](#)

The person I help might never be in a position to help me, but someone else might be.

(Howard Rheingold.)

Tidigare har jag tillsammans med Anna Croon i Human IT från en neutral utgångspunkt beskrivit olika former av virtuella gemenskaper och historiken bakom virtuella gemenskaper (Croon & Ågren 1998) och med ett kritiskt perspektiv redogjort för den

väsentliga kritiken mot virtualisering (Ågren 1998b).¹ Med denna artikel avser jag att visa ett exempel på virtualiseringens kvaliteter genom att besvara frågan: Vilket mervärde genereras av att delta i en virtuell gemenskap, och hur kan det beskrivas? Ett grundläggande antagande bakom frågan är att det skapas ett mervärde för deltagarna i en virtuell gemenskap. Varför skulle de annars delta?

När de allra flesta beskrivningar och studier av virtuella gemenskaper är gjorda av amerikaner kan man lätt förledas tro att virtuella gemenskaper enbart är engelsktalande och enbart finns belägna på amerikanska servrar. Så är inte fallet, även om lejonparten av konferenserna på exempelvis Usenet News är engelsktalande och de mest omtalade virtuella gemenskaperna är amerikanska. Det är en anledning i sig att välja en svensk virtuell gemenskap; att visa att sådana gemenskaper inte nödvändigtvis är globala.

Under en period av knappt nio månader under 1997 har jag som passiv deltagare sparat alla inlägg till en svensk e-postlista som fokuserar journalistik och informationsarbete. E-postlistan betecknar jag som en intressebaserad gemenskap, eftersom den syftar till att samla en viss kategori människor där det gemensamma intresset är dessa människors yrkesverksamhet (se indelningen av virtuella gemenskaper i Ågren 1998a).

([Åter](#) till början av artikeln)

1. Inledande beskrivning av e-postlistan

Denna e-postlista är offentlig, men syftet är att samla människor som är yrkesverksamma inom journalistik och annan informationsverksamhet. Två personer utgör listägare utan att för den skull vara moderatorer för listan. De övervakar samtalen (och deltar själva) för att se till att reglerna för listan följs. I det första välkomstbrevet jag fick den 13/2 1997 framstår inte gemenskapen som särskilt stabiliserad i formell mening. Syftet var vagt formulerat: "Tanken bakom [listan] är att erbjuda ett forum där man kan ställa frågor om stort och smått, tipsa kollegor om nyheter på nätet och annorstädes". Några regler fanns inte formulerade: "... vi får tillsammans försöka komma överens om det behövs regler för listan och ur dessa i så fall ska se ut".²

Vid en senare tidpunkt har dock ett tydligt syfte och explicita regler för såväl innehåll som form uttryckts. Syftet med listan anges att vara ett forum för:

- Utbyte av konkreta tips.
- Frågor kring arbetsmetoder med tyngdpunkt på undersökande journalistik.
- Diskussion kring principiella frågor som rör journalistik och yttrandefrihet.

Regler för innehållet i samtalen på listan omfattar exempel på vad för slags inlägg som är lämpliga: tips till andra journalister, ställa frågor som kan stödja den enskilde vid exempelvis överklaganden till myndigheter eller begäran om uppgifter från offentliga verksamheter, frågor som rör var man kan finna viss information. Men också att ta initiativ till kampanjer som förbättrar journalisters och informationsarbetares arbetssituation, till exempel upprop mot lagförslag som inkräktar på möjligheterna att utföra arbetet.

Visst innehåll är bannlyst på listan: personangrepp, produktreklam, automatiskt utskickade massbrev, lakoniska kommentarer, alltför allmänna debattinlägg och diskussionsinlägg om diskussionen, det vill säga metadiskussioner.

I reglerna för umgängesformen på listan ingår att hålla sig kort, att inte skicka bifogade filer till listan, att ange beskrivande rubriker och olika aspekter på hur man svarar på brev till listan. Dessutom betonas att listägarna frikänner sig från allt juridiskt ansvar för vad som sägs på listan: "... det är du som rättsligt ansvarar för vad som står i dina meddelanden till [listan]", står explicit uttryckt i reglerna.

Antalet deltagare varierar i högsta grad på en e-postlista, varför det är omöjligt att fastställa hur många deltagare som finns på listan, men det har hållit sig mellan 1 000 och 1 500 deltagare. Det totala antalet inlägg jag har studerat – 2 494 stycken – motsvaras av det antal inlägg som inkom under 265 dagar. Det betyder i genomsnitt 9,4 inlägg per dag. I tabell 1 nedan redovisar jag några ytterligare kvantitativa uppgifter om e-postlistan.

	Män	Kvinnor	Obestämt kön	Totalt
Antal inlägg	2124	336	34	2494
Andel inlägg i procent	85,2	13,4	1,4	100
Antal startade trådar	330	63	2	395
Andel startade trådar i procent	83,5	15,9	0,5	99,9
Antal individer som postat minst en gång	376	97	16	489
Andel individer som postat minst en gång i procent	76,9	19,8	3,3	100

Tabell 1. Kvantitativa uppgifter om e-postlistan.

Med obestämt kön avser jag de inlägg där jag inte kunde avgöra om avsändaren är en man eller en kvinna. Vissa inlägg saknar en person som avsändare (en organisation, exempelvis, kan stå som avsändare), andra anger namn som jag tolkar som nätalias och till sist förekommer några deltagare med utländska namn som gör det svårt att avgöra vilket kön de har.

En startad tråd definieras här som ett inlägg som inte är svar på ett annat inlägg och som minst en person svarar på. Därmed skiljer jag på inlägg som inte är svar på andra inlägg och på startade trådar; många inlägg avser inte att starta en diskussion, utan är enbart avsedda att utgöra en allmän upplysning till deltagarna. För att avgöra om ett inlägg är ett svar eller en startad tråd utgår jag från den markering e-postprogram gör när kommandot svar/reply anges.³

En självklar kommentar till de kvantitativa uppgifterna är att det är en stor manlig dominans på e-postlistan. Vad andelen inlägg och andelen startade diskussionstrådar beträffar utgör den manliga andelen ungefär 85 % i bägge fallen.

De tio flitigaste postarna är alla män. Dessa bidrog tillsammans med 587 inlägg, vilket är 23,5 % av det totala antalet inlägg. Den enskilde flitigaste postaren av inlägg bidrog med 117 inlägg och den som kom på tionde plats bidrog med 39. De tio flitigaste kvinnliga postarna bidrog tillsammans med 132 inlägg, vilket är 5,3 % av det totala antalet inlägg. Den flitigaste kvinnliga postaren bidrog med 27 inlägg och den som kom på tionde plats bland de kvinnliga bidragen bidrog med åtta.

Noterbart är alltså att tio personer – tio män – av ett totalt deltagarantal om cirka 1 000–1 500 personer står för närmare 25 % av det totala antalet inlägg. Dessa kan med fog kallas denna e-postlistas stamdeltagare.

Under tidsperioden postade 489 olika personer minst en gång till e-postlistan. Det betyder att mer än hälften av e-postlistans deltagare har lurkat, det vill säga deltagit passivt genom att endast ta del av inläggen, men inte skicka något inlägg till listan. Notera dock att dessa som aldrig skickat något till e-postlistan mycket väl kan ha skickat e-brev till olika deltagare privat, vilket ändå gör dem aktiva utan att det syns på listan.

Min forskningsmetod i studien är en kvalitativ observationsstudie. Det betyder att jag var en ickedeltagande observatör och att jag analyserar den insamlade datan genom tolkning och reflektion i den hermeneutiska anda som Alvesson & Sköldberg (1994) beskriver, och inte genom analys av kvantitativa data. Att vara en osynlig observatör i ett socialt sammanhang ger dock upphov till forskningsetiska frågor.

När mänskliga subjekt utgör studieobjekt brukar några etiska riktlinjer iakttas. Informerat samtycke bör gälla generellt, det vill säga att människor som studeras bör informeras om forskningsprojektets genomförande och syfte och ge sitt samtycke till att bidra till projektet. Forskarens ansvar är att skydda informanterna från eventuella risker eller skador. Forskaren bör heller inte genom bedrägligt beteende locka människor till att delta i forskningsprojekt (Thomas 1996).

Det är uppenbart att jag inte skaffat mig informerat samtycke från deltagarna. Men är det nödvändigt när en offentlig e-postlista studeras? Det menar Sudweeks & Rafaeli att det inte är när det gäller studier som omfattar ett stort antal människor på en offentlig plats i cyberrymden. "How do you get a hundred strangers to agree?", är deras fråga och svarar:

We view public discourse on CMC as just that: public. Analysis of such content, where individuals', institutions', and lists' identities are shielded, is not subject to 'Human Subject' restraints. Such study is more akin to the study of tombstone epitaphs, graffiti, or letters to the editor. Personal? – yes. Private? – no. (Sudweeks & Rafaeli 1996, s 121.)

På liknande sätt formulerar Luciano Paccagnella etiska riktlinjer för en studie av en offentlig konferens på en BBS.

Keeping in mind the fact that we're talking about a public conference, that is accessible by anyone and where every message is written for the very purpose of being read and discussed, the solution adopted here is to recognize that together with the right to personal privacy, there exists also a right to research, which in

this case is nothing more than a right to observe and reflect on what is observed.
(Paccagnella 1998, s 133.)

Den e-postlista jag studerar är en offentlig lista, vilket betyder att vem som helst kan genom ett meddelande till listservern bli medlem. Alla inlägg sparas i en databas som är knuten till listservern, vilket betyder att varje deltagare med enkla kommandon kan komma åt tidigare förda samtal. Dessutom är denna databas sökbar för vem som helst via en webbsida. Offentligare än så kan knappast ett samtal bli.

Offentligheten är den främsta anledningen till att jag inte har informerat någon på e-postlistan om min studie. För att skydda deltagarnas integritet nämner jag dock varken e-postlistans namn eller namnen på de deltagare jag citerar eller refererar. Jag uppfattar inläggen som personliga (de uttrycker enskilda individers uppfattningar) men inte privata (deltagarna riktar medvetet inläggen till ett stort antal människor).

([Åter](#) till början av artikeln)

2. Listan som virtuell gemenskap

Alla virtuella forum – e-postlistor, konferenssystem, chatkanaler med flera – är inte automatiskt virtuella gemenskaper. Frågan är hur vi kan fastställa om ett virtuellt forum är en virtuell gemenskap. Jag har i denna studie valt att titta på hur listägarna agerar för att skapa gemenskap, hur deltagarna själva bidrar till gemenskap genom att diskutera och bestämma sociala normer på listan och hur de själva föreställer sig listan.

Listans styre och listpolisens agerande

Den första maj 1998 trädde lagen Ansvar för elektroniska anslagstavlor (Prop 1997/98:15) i kraft i Sverige. Lagen går ut på att den som tillhandahåller en elektronisk anslagstavla ska under straffansvar hålla uppsikt över informationsutbytet. En elektronisk anslagstavla definieras i propositionen som en tjänst för elektronisk förmedling av meddelanden. Begreppet innefattar tjänster som är interaktiva: datorbaserade konferenssystem och e-postlistor, och avser meddelanden i form av såväl text som bild och ljud. Vanlig e-post mellan ett fåtal människor, liksom webbsidor, omfattas därmed inte av lagen. Inte heller grupptelevoni eller fax.

Den ansvariges skyldigheter är att ha uppsikt över inläggen på anslagstavlan och radera de inlägg som bryter mot följande lagar: uppvigling, hets mot folkgrupp, barnpornografibrott, olaga våldsskildring samt brott mot upphovsrätten.

Under den period jag har studerat listan har emellertid inte denna lag ännu trätt i kraft, varför listpolisen/listägarna inte har något formellt ansvar för vad som sägs på listan (vilket de också explicitgör i listans regelverk). Listpolisens ingripanden är färre än tio under tidsperioden. Förutom att då och då skicka ut olika listkommandon och listans regler utan förekommen anledning (vilket jag alltså inte ser som ingripanden), griper listpolisen in och avbryter samtalet vid några tillfällen med hänvisning till att föreliggande samtal inte har på listan att göra, och de som upprätthåller den specifika tråden ombeds läsa reglerna och följa dem. Varje gång detta sker avslutas samtalet i tråden direkt utan någon invändning. En annan typ av ingripande sker när en deltagare har skickat en

bifogad fil till listan, där listpolisen varnar deltagaren i fråga och betonar att det är ett brott mot reglerna.

Det allvarligaste ingripandet utgörs av en avstängning av en deltagare. Denne person är den som allra flitigast bidrar med inlägg, men vars inlägg inte alltid uppskattas till fullo av andra deltagare. Vid några tillfällen har deltagare reagerat öppet på listan mot denne flitige deltagares inlägg, och det framgår att listpolisen två gånger har utfärdat varningar om avstängning om inte deltagaren håller sig till listans regler. Men så, efter en kanonad av inlägg från denne flitige postare, vilka listpolisen uppfattar som regelvidriga, går följande meddelande ut till listan:

Vi har påpekat att du ibland bidrar med meddelanden till [listan] som inte hör hemma där och uppmanat dig att hålla igen. Du kommer nu att stängas av från listan eftersom du uppenbarligen struntar i uppmaningarna. Att detta skulle bli konsekvensen har du informerats om per e-post och det framgår också tydligt av [listans] umgängesregler...

Detta brev gick dels till listan, dels till deltagaren personligen. Noterbart är att ingen information om avstängningens tidsperiod anges. Gäller det veckor, månader, livstid? Naturligtvis kan deltagaren ha blivit upplyst om det i ett privat brev, men valet att offentliggöra brevet tolkar jag ha ett allmänpreventivt syfte – ett sätt att visa övriga deltagare vad regelbrott kan leda till. Då kan det ses som märkligt att de övriga inte får fullständig information om konsekvenserna. Det är emellertid tänkbart att strafftidens längd inte var beslutad vid tiden för avstängningen.

Är detta ett drastiskt beslut? Hur reagerar andra deltagare? De som tidigare har kritiserat den avstängde för dennes inlägg kommenterar inte listpolisens agerande. Tre andra personer beklagar dock avstängningen, inte genom att kritisera åtgärden, utan genom att visa den avstängde sin uppskattning och implicit ange att straffet inte bör vara särskilt långt:

Men det bör väl sägas att [den avstängde] (...) naturligtvis inte skickar 23 (eller vad det var) inlägg på rad till listan av ren elakhet. Jag hoppas att [den avstängde], väl inne i en lugnare period, kan släppas in på [listan] igen. Åtminstone är jag beredd att offra slitytan på delete-knappen för att ta något litet vara på min nästa och bjuda på gemenskap.

Listpolisen svarar dessa deltagare med en uppmaning att stötta den avstängde med privata e-brev och anger även möjligheterna att häva avstängningen, även om tidsaspekten fortfarande är dold. Hur vet listpolisen när den avstängde kommer att hålla sig till reglerna? (Den avstängde släpptes in i gemenskapen en månad efter avstängningen.)

Att kasta ut någon från listan är inte kul. Men som polis måste man göra det enkelt för sig. [Den avstängde] (...) bröt medvetet och upprepade gånger mot umgängesreglerna. Vi kommunicerade i frågan och jag fick förklaringar. Men förklaringar är inget som hjälper 1 500 löst sammanknutna personer att upprätthålla en

bräcklig gemenskap – om någon hela tiden bryter mot de uppställda reglerna. [Listan] är en, fortfarande, öppen lista som försöker samla så många som möjligt med intresse för ett avgränsat område (...). Utan detta fokus dör [listan], det är jag övertygad om. Den som vill göra något annat får göra det någon annanstans. Se till att [den avstängde] får era stödmail personligen. Han är självklart välkommen tillbaka den dag han håller sig till reglerna.

I detta inlägg från listpolisen uttrycks både den relativt funktionella synen på listan – syftet är inte att umgås och småprata utan att hålla sig strikt till ämnet med formella inlägg – och föreställningen om listan som en gemenskap, om än bräcklig sådan. Ingen gemenskap klarar sig emellertid med enbart en formell polis som upprätthåller ordningen, utan deltagarna deltar vanligtvis i sådana normskapande aktiviteter som gäller sådant som lagen inte täcker: det jag kallar normskapande metadiskussioner.

Normskapande metadiskussioner

Reglerna för listan säger att diskussioner om diskussioner, det vill säga metadiskussioner, inte får förekomma. Det är en regel som såväl deltagare som listpolis gör medvetna undantag från; det är svårt att skapa en gemenskap om deltagarna inte får uttrycka uppfattningar om hur samtalen på listan bör (och inte bör) vara utformade. Jag kallar dessa uttryckta uppfattningar normskapande metadiskussioner.

Det är relativt vanligt att den som ställer en fråga till listan uppmanar att svara privat till denne. Om någon anledning till det ges, brukar den vara att frågans ämne är för smalt för att intressera hela listan. Det irriterar somliga deltagare så pass mycket att de uppmanar till motsatsen. Någon ville vid ett tillfälle veta om någon annan deltagare på listan har erfarenhet av att nå vissa typer av dokument hos Arbetsförmedlingen. Då kom följande inlägg.

Jag har svårt att förstå att så många vill ha svar till sina privata adresser på frågor som så ofta i högsta grad är av allmänt intresse. Om jag inte fattat listan helt fel är det ju själva idén med det hela.

En anledning till att deltagare explicit anger att de önskar svaret privat kan vara att en del kritik mot att lämna ut uppgifter om människor har till och från levererats till listan. Så här lyder en reaktion mot sådant:

Uppriktigt sagt, hur kan någon vara så jävla dum att man går ut på [listan] och fråga var en mordhotad person befinner sig??? 'Mejla privat' stod det i slutet, men som vi alla vet är det alltför många som ännu inte har lärt sig skillnaden mellan att skicka brev till en person eller till tusen personer.

En annan typ av normskapande inlägg handlar om huruvida någon inte håller sig till ämnet för listan. Det är när diskussionen rör sig alltför mycket från journalistik- och mediaområdet som reaktioner kommer; när olika åsikter om dagsaktuella händelser stöts och blöts utan några tydliga kopplingar till journalistik. "Kan vi inte gissa vem som mördade Olof Palme också? Eller också kanske vi ska gå tillbaka till journalistiken?", uttryckte någon som tröttnat på en tråd.

Anonymitet är en annan metadiskussion. Hur anonym får man vara på listan? Någon menar att man bör alltid ge en formell presentation av sig själv.

Åtskilliga av de som mailar [listan] presenterar inte sig, avslöjar inte vilka intressen de representerar eller i vilken egenskap de söker efter viss information. (...) Även om listan står öppen för alla bör anonyma förfrågningar av detta slag inte få någon hjälp av oss journalister.

Denna diskussion om anonymitetskonventioner måste ändå ses i förhållande till ett inlägg från listpolisen två månader tidigare. Jag tolkar det som att deltagarna har svårare att fördra anonyma deltagare än vad listpolisen har. Så här säger listpolisen om anonymitet:

Rätten till anonymitet är en viktig rättighet, väl värd att försvara. Men samtidigt en rättighet att använda med urskiljning. (...) Vi vill inte förbjuda anonyma användare, eller plocka bort de som finns, och tänker inte agera förrän listans regler (...) bryts eller listans syfte motverkas. Men i syfte att bevara anonymiteten för de tillfällen då den behövs uppmanar vi listans medlemmar att agera under sina egna namn.

Och så blir det, för listpolisens ord är lag. En enda tråd har försökt ta upp formerna för hur listan ska styras, och den diskussionen avslutades väldigt snabbt. Där luftades farhågor om att listägarnas enväldiga styre.

Det innebär att om t ex den gode [listägaren] utifrån ett lätt personligt obehag över att jag tar upp den här diskussionen med ett tangenttryck kan avlägsna mig ur debatten. Eller för att jag skriver nåt kritiskt om [listägarens fysiska arbetsplats], eller för att jag privat ligger i tvist med honom om något affärsmässigt. Eller för att han allmänt inte gillar mig. Vi som sysslar med yttrandefrihetsfrågor i vid bemärkelse kan naturligtvis hålla med om att det här är sjukt, att rättssäkerhet naturligtvis inte är av nöden när kloka och hyggliga personer (som [listägaren]) är igång utan när de maktfullkomliga galningarna skaffar sig listor.

Å andra sidan, menar denne deltagare, tidningarnas debattredaktörer har ju oinskränkt makt att avvisa debattinlägg. Men, avslutar denne, "... varför skall inte den nya världens samtal göras bättre?". Listägaren menar i sitt svar att trots enväldigheten hos listägarna till denna lista måste de ta hänsyn till deltagarna. De mäter deltagarnas stöd för hur listägarna styr listan dels genom i vilken utsträckning deltagarna är aktiva och fyller listan med intressant innehåll, dels genom brusnivån (det vill säga mängden inlägg som inte uppfyller listans syfte). Med dessa två parametrar – aktivitetsgrad och brusnivå – gör listägarna avvägningar kring hur strikt listans regler ska tolkas och vilka åtgärder som ska sättas in vid missbruk.

Uppfattas listan som en virtuell gemenskap?

En virtuell gemenskap definieras aldrig utifrån den teknik som används, utan snarare

utifrån deltagarnas föreställning om deras aktiviteter. Ett av de viktigaste bidragen till att förstå ett datorbaserat konferenssystem som en virtuell gemenskap var när deltagarna i ett datorbaserat konferenssystem vid namn CommuniTree förändrade sina föreställningar om den aktivitet CommuniTree möjliggjorde. De uppfattade sin aktivitet inte som att läsa och skicka textfiler till en databas, utan som att de deltog i sociala samtal, närmast i realtid (Stone 1997).

Uppfattningarna på e-postlistan går emellertid isär en aning. Å ena sidan uppfattar de listan som en publikation där vem som helst kan publicera en insändare – upphovsrättsregler gäller, återpublicering av inlägg får inte ske utan författarens tillstånd med mera. Å andra sidan uppfattar de listan som en gemenskap när de diskuterar hur de ska förhålla sig till varandra på listan.

Är den studerade e-postlistan en virtuell gemenskap? Watsons (1997) huvudargument till varför Phish.net är en virtuell gemenskap är inte att deltagarna delar samma sociala mål, utan främst därför att dessa mål och deltagarnas grundläggande värderingar försvaras och utvecklas genom en kommunikativ process som i princip liknar den alla gemenskaper genomgår för att etablera gränser och gemensamma värderingar.

Att deltagarna på e-postlistan jag har studerat delvis väljer att till och med bryta mot listans regler för att diskutera gemensamma mål och värderingar – det jag kallar normskapande metadiskussioner – skulle med Watsons utgångspunkt göra denna lista till en virtuell gemenskap. Utöver detta kriterium anger Watson tre faktorer som är betydelsefulla för att skapa deltagarnas föreställning om ett virtuellt samhälle: Uppriktighet (sincerity), närhet (intimacy) och normer.

Uppriktigheten ser jag exempelvis manifesterad i många deltagares ovilja till anonymitet på listan; de som ytterst strävar efter uppriktighet vill till och med att den som ber om hjälp ska redovisa vilka intressen denne representerar. Närhet yttrar sig i form av empati för andra deltagares problem; kan man inte hjälpa till att lösa problemet, ger man uppmuntran. Watsons tredje faktor, normer, har jag redovisat i föregående avsnitt.

För att avsluta detta avsnitt: Varje social struktur – såväl virtuell som fysisk – bestäms i hög grad av hur deltagarna föreställer sig den sociala strukturen. Gemenskaper, menar Benedict Anderson, "... känns inte igen på sin falskhet/autenticitet utan på hur de föreställs" (Anderson 1992, s 21). Det första man bör göra för att besvara frågan "Utgör föreliggande datorbaserade kommunikation en gemenskap?" är att analysera hur kommunikationen föreställs av deltagarna.

En viktig skillnad mellan fysiska och virtuella gemenskaper är emellertid teknikens roll. Föreställningen om stora gemenskaper i den fysiska världen – exempelvis en nation – underhålls av teknik. Det tryckta ordet som distribueras i tidningar och böcker, liksom annan media i form av radio, teve och datornätverk underlättar för varje medborgare att föreställa sig nationen. Teknikens roll i den virtuella världen är däremot att generera själva den plats där en gemenskap kan framträda. Metaforiskt sett blir informationsteknik en arena där gemenskaper kan odlas snarare än att vara ett instrument för att underhålla föreställningen om en gemenskap.

([Åter](#) till början av artikeln)

3. Mervärdet av deltagandet i den virtuella gemenskapen: Socialt kapital

Skälet att delta i den virtuella gemenskapen kan härledas från dess syfte: att utbyta tips, diskutera arbetsmetoder och fundamentala frågor som rör journalistiken i stort. Det borde väl vara intressant för varje journalist. Men hur kan själva mervärdet formuleras?

Det pågår flera olika typer av aktiviteter som kan tolkas som professionell utveckling. Med professionell utveckling avser jag sådana inlägg eller diskussioner som kan bidra till att stärka den enskilde deltagaren i dennes profession i den fysiska världen. Den grundläggande tolkningen av dessa aktiviteter är att i denna virtuella gemenskap genereras ett icke obetydligt socialt kapital, vilket blir det analytiska begrepp med vilket jag kategoriserar, tolkar och beskriver de observerade aktiviteterna.

Den amerikanske statsvetaren Robert D Putnam studerade under ca 20 år olika regioner i Italien med avseende på demokrati och medborgaranda. Syftet var att söka förklaringar till varför somliga demokratiska regeringar lyckas bättre än andra, och att bidra till förståelsen av hur demokratiska institutioner arbetar och hur dessas effektivitet kan mätas.

En av Putnams förklaringar formuleras med utgångspunkt i begreppet socialt kapital. Ett existerande socialt kapital stödjer det kollektiva handlandet i ett samhälle, menar Putnam, och detta kapital bygger i hög grad på förtroende, på tillit mellan människor. De regioner i Italien där en hög grad av socialt kapital återfinns, där finner man även mer lyckade tillämpningar av demokrati. Där är medborgare engagerade på grund av att problemen upplevs kollektivt, inte på grund av auktoritärt styre. (Putnam 1996a.)

Socialt kapital har varit föremål för Putnams intresse i flera artiklar (Putnam 1993; 1995; 1996b). I en artikel föreslår han olika ytterligare forskningsområden kring socialt kapital. Ett av dessa har beröringspunkter med föreliggande studie av e-postlistan, i så motto att Putnam intresserar sig för i vilken utsträckning elektroniska nätverk kan generera socialt kapital. Han tvivlar emellertid på det, eftersom möten mellan människor i en virtuell gemenskap inte är de samma som möten mellan människor i den fysiska världen:

What will be the impact, for example, of electronic networks on social capital? My hunch is that meeting in an electronic forum is not the equivalent of meeting in a bowling alley – or even in a saloon – but hard empirical research is needed. (Putnam 1995, s 76.)

Min tolkning av Putnams intresse för elektroniska nätverk är att han uppfattar den fysiska världens sociala möten som nödvändig utgångspunkt för genererandet av socialt kapital. Frågan för Putnam blir då om de virtuella mötena kan uppvisa samma kvalitet som fysiska möten. Givet den tolkningen är min utgångspunkt annorlunda. Många virtuella möten – som exempelvis de som sker i den e-postlista jag har studerat – kan inte jämföras med möten i den fysiska världen, eftersom de aldrig skulle ha kunnat äga rum på grund av de geografiska avstånden mellan deltagarna i den fysiska världen. Därför intresserar det mig inte så mycket att jämföra den virtuella världens möjligheter att generera socialt kapital med den fysiska världens dito möjligheter, som i vilken

utsträckning det överhuvudtaget är möjligt att uppfatta att socialt kapital kan genereras i en virtuell gemenskap.

Socialt kapital – begreppets ursprung och definition

Putnam framstår som den som har gjort begreppet socialt kapital känt genom sin omfattande italienstudie, men han är inte upphovsman till begreppet. Det är den amerikanske sociologen James Coleman (1990, kap 12; 1988a; 1988b) som utvecklade socialt kapital till ett analytiskt begrepp. Coleman ser socialt kapital som en kritik mot dagens sociala förändringar som skapar en samhällsstruktur som allt mer bygger på en uppsättning oberoende individer som var och en agerar oberoende av andra. Men, hävdar Coleman, individuella mål kan aldrig uppnås helt oberoende av andra och individer agerar aldrig helt oberoende av andra. Coleman definierar socialt kapital i termer av dess funktion, precis som en stol i första hand definieras av sin funktion, snarare än dess form eller konstruktion. Socialt kapital är värdet av vissa aspekter av en social struktur för aktörerna som ingår i strukturen – dessa aspekter utgör resurser som kan användas av aktörerna i syfte att realisera deras intressen.

Socialt kapital är produktivt – det gör det möjligt att uppnå vissa mål som inte hade kunnat uppnås utan socialt kapital. Det är produktiviteten som gör att det fenomen begreppet socialt kapital representerar kan kallas kapital – och just produktivitet utgör den främsta likheten med andra former av kapital. Men till skillnad från andra former av kapital återfinns socialt kapital i relationerna mellan människor – inte hos individerna eller i någon produktionsapparat.

Fysiskt kapital representeras av verktyg, maskiner och andra produktionsredskap, som syftar till att förändra och forma material. Finansiellt kapital utgörs av värdepapper i olika former som kan omvandlas till exempelvis fysiska produktionsredskap. Humankapital är den kunskap, de förmågor och kapaciteter hos människor som möjliggör nya handlingar. Socialt kapital skapas när relationerna bland människor förändras så att vissa handlingar främjas.

Socialt kapital återfinns i flera olika former i olika sociala strukturer; det är även så att i en och samma sociala struktur kan flera former uppträda samtidigt. De former av socialt kapital Coleman (1990, kap 12) i huvudsak beskriver är: a) informationspotential, b) normer, c) auktoritetsrelationer och d) förpliktelser och förväntningar.

Informationspotential

En form av socialt kapital är den potential för informationsöverföring som finns inbyggd i sociala relationer, skriver Coleman (1990). Information är viktig för att skapa en utgångspunkt för att handla på något sätt. Att erhålla information kan dock vara kostsamt; minimikravet är uppmärksamhet, som i sig är en knapp resurs.

Den mest framträdande aktiviteten på e-postlistan är korta och koncisa frågor (och svar) som rör ett konkret problem för en enskild individ i dennes yrkesutövande. Ett problem som många journalister och informationsarbetare står inför är att finna relevant information; vem, när, var och hur. Frågorna är synnerligen heterogena, varför det

endast är möjligt att ge några illustrerande exempel.

I syfte att ta del av vissa dokument från offentliga verksamheter, önskar många stöd för hur offentliga handlingar kan nås, både i form av tidigare erfarenheter från andra journalister som gjort liknande efterforskningar och lagtexter som kan fungera som prejudikat och därmed användas i syfte att få handlingarna utlämnade.

Jag har utan framgång försökt få ut listor från arbetsförmedlingen på de företag som har API-anställda. Arbetsförmedlingen hänvisar till sekretesslagen 7:10 och 8:1. De tolkar paragraferna som om enskilda också innefattar företag. Finns det någon på listan som med framgång drivit liknande frågor mot arbetsförmedlingen? Hur långt har ni i så fall överklagat?

Andra typer av frågor rör konkret hjälp för att kunna utföra olika uppdrag.

Jag ska göra ett jobb i Antwerpen i slutet av april. Någon som känner till frilansfotografer där?

Ett problem för journalister som vill göra reportage om ett fenomen, men som inte känner till några människor som berörs av fenomenet, försöker lösas via listan.

Finns det någon på listan som kan ge tips om lokala makthavare och pampar, som styr och ställer på orten med samma auktoritet och självklarhet som brukspatronerna en gång gjorde. Om personen dessutom tycker om att synas i media och gärna uttalar sig om allt och inget är det ännu bättre.

En annan form av informationsöverföring på listan som jag också tolkar som socialt kapital betecknar jag allmän kunskapsutveckling. Det är allmänna upplysningar som avsändaren antar vara till gagn för ett flertal personer på listan. Ett exempel på en allmän upplysning är när en person utan förekommen anledning tipsar om flera olika sätt att ta del av ett aktuellt förslag till ny datalag – i form av webblänkar till själva förslaget och till texter som debatterar förslaget, liksom i form av tips om officiella informationsmöten om lagförslaget.

Vissa allmänna upplysningar rör hur informationstekniken kan underlätta informationssökning för journalister, främst i form av adresser till olika webbsidor, olika sökmotorer, men även exempelvis tips om att ett statligt verk har skapat en telefondatortjänst som gör det möjligt att lättare nå information från verkets databaser. Andra typer av allmänna upplysningar är rena anslag för olika aktiviteter, som exempelvis seminarier och föreläsningar runt om i landet som har med listmedlemmarnas profession att göra.

Informationsöverföring sett som socialt kapital leder till möjligheter för deltagarna på listan att öka sina kunskaper om sådant som underlättar arbetet som journalist eller annan form av informationsarbete.

Normer för yrkesutövning

En norm som gäller en specifik handling existerar, skriver Coleman (1990, s 242f), när den socialt bestämda rätten att kontrollera handlingen innehas av andra än aktören själv. Det betyder att normer bestämmer vilka handlingar som är rimliga eller korrekta och vice versa. Normer skapas för bestämda syften – de som skapar en norm upplever fördelar om den efterlevs och nackdelar om den bryts mot.

När en effektiv norm – det vill säga en norm som efterlevs – existerar i en social struktur konstituerar den en kraftfull, men också bräcklig form av socialt kapital. Effektiva normer som förhindrar brott i en stad kan möjliggöra att människor kan gå ute obehindrat och utan rädsla om natten. Det ökar människornas sociala kapital – de får en resurs som möjliggör en handling (att gå ute om natten) som annars inte vore möjlig. Men normer, sett som socialt kapital, möjliggör inte bara handlingar utan motverkar även handlingar. Normer som möjliggör människors nattvandringar motverkar kriminella handlingar.

De normskapande aktiviteter jag tolkar som socialt kapital i detta avsnitt (till skillnad från normskapande metadiskussioner i föregående avsnitt) gäller hur media i allmänhet och journalister i synnerhet bör agera i den fysiska världen. Dessa normskapande diskussioner delar jag in i tre typer: diskussioner som berör normer för medias och journalisters föreställning om produktkvalitet, journalisters ansvar samt normer för en allmän värderingsgrund för journalister. Dessa typer av normskapande samtal tolkar jag som en form av inomprofessionell fostran och utgör såväl ett kritiskt granskande av den yrkeskår man själv tillhör som ett uttryck för vilka värderingar som bör vara gemensamma inom professionen.

När det gäller det jag kallar produktkvalitet handlar samtalen vanligtvis om hur olika nyheter presenteras och om hur nyhetsurvalet görs i olika medier – oftast i en väldigt kritisk ton, närmast förringande och inkompetensförklarande. Personen bakom följande inlägg efterfrågar såväl kompetens som en seriös inramning av ämnet.

Kloningen av ett får har ju varit en av de stora vetenskapsnyheterna den senaste veckan. Men herregud vilka torftiga, för att inte säga imbecilla presentationer av denna nyhet vissa medier har åstadkommit. Var det t ex någon som såg Aktuellt (eller var det Rapports) Monte Python-animation av ett får som sket ut ett annat, klonat får. Samma inslag hade den väntade, men korkade skräckvarianten av hur man i framtiden kan klonat en Hitler så att man får många Hitler. (...) Vad är egentligen poängen med sådan journalistik? Tror journalisterna som åstadkommer dessa Musse Pigg-inslag verkligen att om man klonar en vuxen människa så får man en ny vuxen människa som delar såväl genetiskt material som värderingar, erfarenheter, psykologiska egenskaper mm med sin förlaga? (...) Man blir jävligt trött på journalistiken ibland.

En annan form av samtal om produktkvalitet tilldrar sig viss kategori journalistik och media – kvällspressen. Där framställs kvällspressen som usel journalistik, som något som inte bidrar till ett demokratiskt samhälle, som något som fördummar läsarna, som något som borde försvinna till förmån för morgontidningarna som på listan verkar ha en betydligt högre journalistisk status. Alla är dock inte helt överens. Men genom att peka på dålig journalistik i kvällstidningar och kvaliteter i rikstäckande dagstidningar tolkar

jag samtalen som ett sätt att tydliggöra vad som bör utgöra god produktkvalitet hos journalister.

De normskapande diskussionerna om ansvar rör främst den komplicerade gränsen mellan att rapportera händelser som sker oberoende av medias närvaro och händelser som eventuellt skapas av medias närvaro. "Vilket ansvar hade media för prinsessan Dianas tragiska död?" är den outgrundliga frågan, vars spunna trådar rymmer mycken självkritik, och utgör även en möjlighet för journalister som följer en god etik att förhålla sig till just denna mediahändelse. En tråd inleds med att försöka identifiera andra tänkbara ansvariga för denna händelse än media: konsumenterna till tidskrifter som dokumenterar kända människors liv och den chaufför som körde bilen som Diana färdades i. Ganska snart övergår dock diskussionen till mediaansvaret.

Så här en dag efter nyheten känns det fortfarande som om jag fått ett slag i mitt professionella ansikte. Jag krackelerar... Det var – hur mycket jag än försöker bortförklara det – mina kollegor som satt på motorcyklarna i Paris-tunneln. Det var fotografer på jobb. Fotografer som har haft sina bilder publicerade i samma tidningar som jag – tidningar som genom ansvarligt redaktörskap och spelreglernas paragrafer gjort den journalistiska värderingen att smygbilder på Diana är OK. (...) Jag får känslan att Dianas död var ett stort skoveltag vi journalister tog i vårt arbete med att gräva vår egen grav som institutionell yrkeskår. 'Tredje statsmakten på motorcykel'... Herregud...

Mot en sådan extremt självkritisk position – en position som närmast tar på sig ett personligt ansvar för andra journalisters ageranden – kommer inlägg som förklarar varför det är omöjligt att ta på sig ett så stort ansvar för händelser som man ändå inte direkt äger inflytande över.

Det är ju en grotesk tanke att jag som journalist skulle bära ansvar för andra journalisters normer (för t ex nyhetsvärdering) eller handlingar. Jag tar ansvar för mina egna gärningar och åsikter. Jag kan inte minnas att jag har skrivit en kändisartikel i mitt liv och tänker inte göra det heller. Visst kan journalisterna uppträda som kollektiv i vissa fackliga sammanhang (löner, arbetsmiljö) och tidvis kanske enas i medborgarrättsliga (offentlighet, yttrandefrihet) men därutöver måste de – det är poängen med en fri press – tänka och handla självständigt. Och självständigt ta konsekvenserna av detta tänkande och handlande. (...) Jag har gjort många dumheter i mitt liv, men bidragit till Dianas död har jag ta mig f-n inte.

När det gäller en allmän värderingsgrund handlar samtalen om exempelvis hur journalister bör uttrycka sig. I det följande exemplet kritiserar en journalist på en rikstäckande morgontidning – som inte är deltagare i listan – så hårt att denne känner sig manad att göra "avbön"; att be listdeltagarna om ursäkt för sin artikel. Det hela började med ett inlägg som uppmärksammade artikeln, varpå en diskussion om huruvida sådana uttryck är tillämpliga eller inte följde samt därefter journalistens avbön. Artikeln rapporterade om en hovrättsdom mot en butiksägare som nekat en romsk kvinna tillträde på grund av hennes klädsel. Följande formulering av journalisten

initierade samtalet på listan.

[Citat från journalistens artikel:] 'Hovrätten dömde de två männen till dagsböter och till att betala 5000 kronor i skadestånd till kvinnan med den alltför snatterivänliga kjolen.' Tolererar vi inom journalistkåren sådant fördomsfullt snaskskriveri om en (utsatt) etnisk grupp?

På en direkt uppmaning svarar journalisten – som alltså svarar genom en kollega – som kritiserar följande, där han tillskriver listmedlemmarna stor auktoritet och där jag tolkar journalisten som att denne ber sina journalistkollegor om ursäkt.

(1) Det faktum att ni upplever den som kränkande är naturligtvis bevis nog för att den var mycket dumt formulerad. Jag tar åt mig. (2) Meningen var inte alls att skriva nedsättande om romer, utan snarare tvärtom. Skrivsättet var nog en undermedveten raljering över de nu dömda butiksinnehavarnas sätt att resonera. Men raljeringar och putslustigheter är ju tveksamma historier i sig och kan uppenbarligen missförstås. (3) De lösryckta citaten som fanns i era meddelanden kan lätt ge intrycket att hela texten var oerhört oseriös, mån att mildra det uttrycket bifogar jag hela notisen.

I eftermälet till detta inlägg från den kritiserade journalisten hyllas denne som ett synnerligen gott och hedersamt exempel på hur en journalist bör bete sig inför kritik från kollegor.

Det sociala kapital som genereras från normskapande diskussioner om vilket ansvar en journalist bör ta får inte bara dem som är aktiva i diskussionerna del av, utan även det flertal journalister som enbart lyssnar på listan – genom att de får argument och begrepp för att i andra sammanhang förtydliga sin egen roll som journalist kan de känna en större säkerhet i sina roller som journalister. Detsamma gäller diskussionerna om en allmän värderingsgrund. Det sociala kapital som genereras från diskussionerna om produktkvalitet leder till en större säkerhet, kanske inte om vad som är bra medieprodukter, men definitivt om vad som bland kollegorna anses vara dåliga produkter.

Auktoritetsrelationer – skapandet av auktoriteter

Begreppet auktoritet definierar Coleman (1990, s 66) som rätten att kontrollera någon annans handlingar; en aktör har auktoritet över en annan inom ett visst område om den förste har rätt att diktera den andres handlingar inom samma område. Om aktör A ger aktör B rätten att kontrollera vissa aktiviteter – det vill säga ger B en viss auktoritet – kommer B att ha ett tillgängligt socialt kapital i form av denna kontroll. Om ett flertal aktörer ger B rättigheter till kontroll ökar B:s sociala kapital.

Men, menar Coleman (ibid), det sociala kapitalet ökar (i princip, men inte alltid) även för de övriga individerna i den sociala strukturen, om man jämför med samma situation utan en gemensam auktoritet. Att ge en person auktoritet kan nämligen leda till att vissa problem kan lösas, som inte kunde lösas utan gemensam auktoritet.

Ett exempel på skapande av en auktoritet som ökar det sociala kapitalet på listan skedde i förlängningen av ett upprop som initierades på listan mot ett lagförslag som föreslog ett förbud mot innehav av barnpornografi. Ett sådant förbud ansågs strida mot yttrandefriheten samt kriminalisera varje journalist som försöker gräva och rapportera ämnet. Uppropet utgjordes av ett offentligt kollektivt avståndstagande där landets journalister uppmanades skriva sitt namn på en webbsida som ett tecken på att man stödjer avståndstagandet.

Flera deltagare på listan vädjar till en viss deltagare att formulera den text som alla kan ställa sig bakom. Vädjandena formuleras så att den personen framstår som en auktoritet på området – "[Denne person] är tveklöst den som funderat mest kring problematiken i Sverige" och "[Denne person] är den som är mest insatt i läget och att du ställer upp är mycket uppskattat", är exempel på uttryck för dennes auktoritet. När denne auktoritet har författat sin text och den har publicerats på webbsidan för uppropet bekräftas också auktoriteten med uppskattande inlägg: "[Personens] inlägg i morse var lysande och är en utmärkt grund för ett upprop" och "Ett utmärkt upprop som jag gärna skriver under".

Denna form av auktoritetsskapande stödjer alla de deltagare som är positiva till uppropet (vilket framstår som en majoritet av listans synligt aktiva deltagare) genom att uppropet blir i deras ögon väl formulerat och formulerat av en person som också andra kan uppfatta som en auktoritet. Detta sociala kapital ger deltagarna större möjligheter att som kollektiv visa sitt avståndstagande och även i andra sammanhang – exempelvis genom att själva skriva artiklar med stöd i auktoritetens text – agera mot dem som har föreslagit den lag som uppropet är en reaktion mot.

Förpliktelser och förväntningar

Om person A gör person B en tjänst och litar på att B gör något i gengäld, skapar detta en förväntan hos A (att B ska återgälda tjänsten) och en förpliktelse hos B (att A har en tjänst "innestående"), skriver Coleman (1990). Låt oss säga att A har flera förväntade tjänster att få från flera personer som A har relationer till, kan A:s sociala kapital liknas vid finansiellt kapital: A har en "börs" med socialt kapital – med ett antal tillgodohavanden som A kan få tillgodo om så önskas.

I somliga sociala strukturer – exempelvis ett gott grannskap – finns ofta mycket av outnyttjade överskottstillgodohavanden (liknande A:s i exemplet ovan). I andra sociala strukturer, där individer är mer självtillräckliga och mindre beroende av varandra, återfinns färre outnyttjade tillgodohavanden av socialt kapital.

Två faktorer är kritiska för denna form av socialt kapital: (1) Nivån av tillit till den sociala omgivningen. Ju högre tilliten till andra människor är, desto fler tjänster kan jag utföra utan att förvänta mig någon i gengäld. (2) Den aktuella omfattningen av förpliktelser. Individer i sociala strukturer där nivåerna av outnyttjade förpliktelser är höga, har ett större socialt kapital. Outnyttjade förpliktelser ökar resurserna för övriga individer i den sociala strukturen.

Det innebär vissa problem att uppfatta nivån av tillit vid observationer av virtuella gemenskaper. Kan jag tillskriva deltagarna tillit i sina samtal? Visar de förpliktelser?

Visar de förväntningar? Naturligtvis uttrycker ingen att de känner förpliktelser eller förväntningar på ett explicit sätt.

Min tolkning är att det finns en hög nivå av tillit i denna virtuella gemenskap. Svar på den typen av frågor som jag exemplifierade under avsnittet Informationspotential levereras för mig och andra många gånger osynligt direkt till den som frågat, men det dyker nästan alltid upp några svar till varje fråga också på listan. Vid ett tillfälle uppfattade jag att en person kände sig manad att ställa sin fråga en gång till eftersom denne inte fått några svar, men det visade sig i efterhand att något fel på dennes e-postserver hade förorsakat frånvaron av svar. Vid andra tillfällen har personer omformulerat, preciserat sina frågor till listan, eftersom de tyckte inte sig få de svar som de avsåg.

Att både ställa samma fråga på nytt när inga svar inkom och formulera om frågor tolkar jag som att de förväntar sig att få svar från listan, och att de har förtroende för svaren. Att de som frågar i allmänhet får svar på sina frågor – endast vid ett fåtal tillfällen har någon deltagare visat att denne inte fått något svar – tolkar jag som att de som svarar känner en förpliktelse att svara på de frågor de upplever kunna bidra med något.

([Åter](#) till början av artikeln)

4. Slutsatser

Den viktigaste aspekten av socialt kapital är på ett sätt svårast att observera, men på ett annat sätt lätt att tolka: tillit. De fyra former av socialt kapital som har analyserats ovan beror alla på tillit. Inga tips utbyts, inga normer följs, inga auktoriteter skapas och inga förväntningar eller förpliktelser existerar utan tillit mellan deltagarna i den virtuella gemenskapen.

Det är lika rationellt både att hjälpa andra i den virtuella gemenskapen och att inte göra det. Om en individ litar på att andra kommer att hjälpa denne med problem när de kan, att andra följer gemensamma normer och så vidare, är det rationellt att göra detsamma. Alla vinner. Men om denne individ inte litar på att andra är hjälpsamma och altruistiska är det lika rationellt att inte vara hjälpsam och altruistisk.

Utan tillit hamnar en virtuell gemenskap i en social fälla – allas situation blir värre, även om alla vet att alla skulle tjäna på att vara hjälpsamma och altruistiska. Och e-postlistan som analyserats i denna artikel skulle övergå från att vara en virtuell gemenskap till antingen ickeexistens eller till att vara en simpel anslagstavla.

Några aspekter gör tilliten i en virtuell gemenskap speciell. För det första måste en individ lita på ett aggregat av mer eller mindre okända människor, och inte enskilda individer. För det andra måste en individ lita på människor som denne troligtvis aldrig har träffat i den fysiska världen. Även för en van internetanvändare är en virtuell gemenskap ett lite okänt territorium, särskilt med vetskapen om användningen av nätalias eller avatarer. För det tredje – vilket går bortom studien i denna artikel – är det i vissa virtuella miljöer svårt att vara säker på om individen kommunicerar med en människa eller en programvara, en så kallad bot eller intelligent agent. Det lägger en extra dimension till tillit i virtuella miljöer.

Min slutsats – att generering av ett socialt kapital som är användbart för individerna i deras profession är en viktig anledning till att delta i den virtuella gemenskapen – är koherent med Internets historia och kultur, såsom jag uppfattar den. Internet framstår som ett kraftfullt datornätverk med stor potential att stärka enskilda människor.

Slutsatsen ger också ytterligare frågor för handen kring socialt kapital och tillit i virtuella gemenskaper. Denna virtuella gemenskap är en "autentisk" gemenskap, det vill säga en gemenskap där deltagarna agerar under samma identitet som i den fysiska världen (med några få undantag). Är det möjligt generera socialt kapital i virtuella gemenskaper där människor agerar som avatarrer, till exempel i Mud eller virtuella världar? Och vem får i så fall tillgång till det sociala kapitalet – avataren eller människan bakom avataren? Stone (1997) illustrerar hur en avatar i en virtuell gemenskap förvärvar något som kan tolkas som socialt kapital, men ett socialt kapital som är oåtkomligt för människan som kontrollerar avataren.

Hur etablerar vi tillit i virtuella gemenskaper som består av avatarrer? Etablerar vi tillit till enbart avataren eller även till människan bakom avataren? Är det sociala kapitalet som avataren förvärvar användbart enbart inom den virtuella gemenskapen, och inte i den fysiska världen där människan bakom avataren lever? Och, slutligen, kan socialt kapital överföras från avatar till människa?

([Åter](#) till början av artikeln)

Om författaren

Per-Olof Ågren är fil lic i informatik vid Umeå universitet. Hans forskning handlar om att förstå virtualisering och dess kvaliteter. För närvarande arbetar han i ett forskningsprojekt som heter Virtuella samhällen och är finansierat av Kommunikationsforskningsberedningen (KFB).

URL till hemsida: <http://www.informatik.umu.se/~poagren>

([Åter](#) till början av artikeln)

Noter

1. I artiklarna (Croon & Ågren 1998; Ågren 1998b) finns ett flertal referenser till artiklar och böcker som behandlar fenomenet virtuella gemenskaper. Är ämnet okänt för läsaren föreslår jag utöver de referenser som finns i denna text följande urval: Rheingold (1994), Jones (1995), Schuler (1996), Jones (1997), Turkle (1997), Horn (1998), Smith & Kollock (1999). ([Åter till texten](#))

2. Listan har ett namn, men eftersom jag har valt att hålla såväl listan som listdeltagarna anonyma byter jag konsekvent ut listans namn mot [listan] i citat. Jag förfar på samma sätt när jag citerar någon som namnger någon annan på listan; jag ger den namngivne en neutral beteckning inom hakparenteser, till exempel [deltagaren]. ([Åter till texten](#))

3. En tråd är en direkt översättning av engelskans thread; ett begrepp som har etablerats för att beteckna alla inlägg i en diskussion om ett givet ämne, där ämnet ges av den rubrik det inlägget har som initierade diskussionen. Begreppet tråd uppfattar jag som etablerat när företeelsen ska beskrivas på svenska. ([Åter till texten](#))

([Åter](#) till början av artikeln)

Referenser

- Alvesson, Mats & Sköldbberg, Kaj** (1994). "Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och vetenskaplig metod". Lund: Studentlitteratur.
- Anderson, Benedict** (1992). "Den föreställda gemenskapen. Reflexioner kring nationalismens ursprung och spridning." Göteborg: Daidalos.
- Coleman, James S** (1988a). "The Creation and Destruction of Social Capital: Implications for the Law." *Journal of Law, Ethics & Public Policy*, vol 3, s 375–404.
- Coleman, James S** (1988b). "Social capital in the creation of human capital." *American Journal of Sociology*, 94, pp. S95–S120.
- Coleman, James S** (1990). "Foundations of Social Theory". Cambridge: The Belknap Press and Harvard University Press.
- Croon, Anna & Ågren, P O** (1998). "Fyra former av virtuella gemenskaper". *Human IT*, nr 2, s 9–20.
- Horn, Stacey** (1998). *Cyberville. Clicks, "Culture, and the Creation of an Online Town"*. New York: Warner Books.
- Jones, Steven (red)** (1995). "CyberSociety. Computer-Mediated Communication and Community". Thousand Oakes: Sage Publications.
- Jones, Steven (red)** (1997). "Virtual Culture. Identity and Communication in Cybersociety". Thousand Oakes: SAGE Publications.
- Paccagnella, Luciano** (1998). "Language, Network Centrality, and Response to Crisis in On-Line Life: A Case Study on the Italian cyber_punk Computer Conference." *The Information Society*, 14 (2), s 117–135.
- Proposition 1997/98:15**. "Ansvar för elektroniska anslagstavlor." Stockholm: Justitiedepartementet.
- Putnam, Robert D** (1993). "The Prosperous Community. Social Capital and Public Life." *The American Prospect*, nr 13, s 35–42.
- Putnam, Robert D** (1995). "Bowling Alone: America's Declining Social Capital." *Journal of Democracy*, 6:1, Januari 1995, s 65–78.
- Putnam, Robert D** (1996a). "Den fungerande demokratin. Medborgarandans rötter i Italien". Stockholm: SNS förlag.
- Putnam, Robert D** (1996b). "The Strange Disappearance of Civic America." *The American Prospect*, nr 24.
- Rheingold, Howard** (1994). "The Virtual Community. Finding Connection in a Computerized World". London: Secker & Warburg.
- Schuler, Douglas** (1996). "New Community Networks. Wired for Change". New York: Addison-Wesley.
- Smith, Marc & Kollock, Peter (red)** (1999). "Communities in Cyberspace". London: Routledge.
- Stone, Rosanne Allucquere** (1997). "Eros vs. Technos". Stockholm: Norstedts.
- Sudweeks, Fay & Rafaeli, Sheizaf** (1996). "How Do You Get a Hundred Strangers to Agree?: Computer Mediated Communication and Collaboration." I Harrison, T & Stephen, T (red): *Computer Networking and Scholarly Communication in the Twenty-First-Century University*. New York: The State University of New York Press.
- Thomas, Jim** (1996). "Introduction: A Debate about the Ethics of Fair Practices for Collecting Social Science Data in Cyberspace." *The Information Society*, 12 (2), s

107–117.

Turkle, Sherry (1997). "leva.online". Stockholm: Norstedts.

Watson, Nessim (1997). "Why We Argue About Virtual Community: A Case Study of the Phish.Net Fan Community." I Jones, Steven (red): *Virtual Culture. Identity and Communication in CyberSociety*. Thousand Oakes: SAGE Publications.

Ågren, P O (1998a). "Att förstå virtualisering". Umeå: Inst för informatik, Umeå Universitet. (Licentiatavhandling, RR 98-01.)

Ågren, P O (1998b). "Om kritiken mot virtualisering." *Human IT*, nr 4, s 159–177.

([Åter](#) till början av artikeln)

© Per-Olof Ågren 1999

[Åter till Human IT 4/1999](#)